

La crisi actual i les crisis anteriors

FRANCESC CABANA

La crisi actual només és comparable, per la seva intensitat, a la del 1929 i a la del 1973, al marge de les que tenen com a origen guerres o cataclismes. La baixada de la borsa és un fet general en totes les crisis, per pura lògica. Totes coincideixen, també, en el fet que responen als errors comesos en la política econòmica, que són diferents en cada cas. La crisi econòmica va lligada, d'una manera o una altra, a una crisi financera. La crisi del 1929 va ser deflacionista, la del 1973 inflacionista, i hi ha dubtes sobre el caràcter de l'actual. En aquest cas, per primera vegada es posarà a prova l'eficàcia d'una col·laboració entre els estats i les institucions econòmiques internacionals. Recuperar la confiança és un pas previ per a la solució dels problemes.

Els cicles econòmics

Els cicles econòmics són una realitat, tot i que fa pocs anys, i vista la bonança, hi havia economistes que els consideraven superats. L'economia catalana, l'espanyola, l'europea i la mundial han mantingut una senda de creixement en els darrers dos segles, però irregular, amb dents de serra. Després d'un període d'expansió –de vaques grasses–, arriba un període de recessió –de vaques magres–, que és, normalment, conseqüència dels errors o dels excessos comesos en els moments d'eufòria. Com més grans són els errors o excessos, més profundes són les crisis. En el seu conjunt, però, en les economies desenvolupades –i Catalunya n'és una–, el punt de partida d'un nou període de creixement acostuma a ser superior al de l'anterior cicle econòmic. El món va endavant, en el seu conjunt, tot i les crisis.

Després d'un període de vaques grasses, n'arriba un altre de vaques magres, que sol ser conseqüència dels errors o dels excessos comesos en els moments d'eufòria.

Les dents de serra, les crisis econòmiques, poden ser poc o molt profundes, poc o molt generals en el món o en un territori concret, poden afectar el conjunt d'una població o alguns sectors determinats, poden durar pocs o molts anys. La crisi econòmica que s'inicià el 2008 és profunda i generalitzada. Si pretenem comparar-la amb altres crisis anteriors, que tinguin les mateixes característiques, hem de retrocedir al 1973 i al 1929. No obstant això, hem de recordar que el segle xx, dins del qual s'inscriuen les crisis mencionades, es va distingir, desgraciadament, per les dues grans guerres mundials i per una colla de guerres més limitades, cadascuna de les quals va comportar unes gravíssimes crisis econòmiques, especialment per als països o per als bàndols vençuts. Però aquí es tracta de parlar de crisis econòmiques originades al marge dels conflictes militars i fruit de l'activitat humana ordinària, sense intervenció de les armes.

Totes les crisis econòmiques s'assemblen en alguns aspectes i difereixen en altres. Coincideixen en el fet que suposen una recessió –una baixada temporal del Producte Interior Brut– o una depressió –una recessió més profunda–, però difereixen en el temps que triguen a recuperar-se els paràmetres normals, en el marc polític i social en què es desenvolupen, en el territori afectat, en les mesures que prenen –o no prenen– els governs i les institucions econòmiques.

Totes les recessions dels darrers segles han anat vinculades a una baixada de la borsa, el mercat de capitals i el símbol més representatiu de la confiança o desconfiança dels inversors.

La crisi del 1929

El mes d'octubre del 1929 es produí el crac de la borsa de Nova York. La cotització de les accions havia pujat sense aturador des del 1926 fins a preus que no tenien res a veure amb el compte de resultats de les empreses cotitzades. Hi havia molta gent que havia apostat per la inversió a borsa com a sistema de guany fàcil, sense entendre-hi gens. No es tractava d'invertir, sinó d'especular amb títols que oferien possibles plusvàlues en pocs dies o poques setmanes. En aquest aspecte, sí que hi ha una coincidència amb els anys anteriors a la crisi actual.

La borsa americana baixà sense interrupció, per tocar fons ben avançat el 1932, amb pèrdues del 80 % aproximadament sobre els canvis de l'octubre del 1929. Cal dir que, mentrestant, s'havia aixecat l'estora de la realitat comptable de les empreses i s'havia comprovat que el seu compte de resultats anava clarament a la baixa. En una paraula: el crac de l'octubre del 1929 va ser conseqüència d'uns excessos en la inversió borsària, que una crisi econòmica latent posà encara més en evidència. També aquí hi pot haver una coincidència amb la crisi actual. El 1933 començà una recuperació a la borsa americana, interrompuda el 1937 per una altra baixa de cotitzacions, que es mantingué fins a l'inici de la Segona Guerra Mundial.

El crac de l'octubre del 1929 va ser conseqüència d'uns excessos en la inversió borsària, que una crisi econòmica latent posà encara més en evidència.

La crisi borsària americana provocà una crisi financera. Moltes de les inversions a borsa, especulatives, s'havien fet amb crèdit, de manera que la morositat afectà els bancs i de retop la seva liquiditat. Els bancs americans reclamaren els dipòsits que tenien en bancs europeus i la crisi es traslladà a Europa. El 1930 van presentar fallida més de cent bancs americans, petits i mitjans. El primer banc europeu a tancar les portes fou el Kredit Anstalt de Viena, el maig del 1931, seguit per nombrosos bancs alemanys.

La crisi del 1929 fou deflacionista, amb baixada general de preus i aplicació de polítiques proteccionistes pels estats, que van suposar una forta contracció del comerç mundial i que crearen misèria. És la misèria magistralment descrita en les primeres pel·lícules de Charlot. Per a trobar una solució a la crisi hi va haver moltes reunions de polítics i conferències internacionals, però la manca de cohesió entre les principals potències fou total. No hi va haver col·laboració internacional. Aquesta no arribà, per primera vegada a la història, fins després de la Segona Guerra Mundial, amb el Pla Marshall. A Europa, la misèria del poble alemany, agreujada pel pagament de les reparacions de la Gran Guerra exigides pels vencedors, portà el nazisme al poder de manera democràtica (1933). A Itàlia, el règim feixista ocupava el poder des del 1922 –no tan democràticament–. El Govern dels Estats Units, igual que el de Hitler i el de Mussolini, optà per una política intervencionista i de despesa pública per a sortir de la crisi –«New Deal», 'nova oportunitat'–. El 1933 la Itàlia mussoliniana creava l'IRI –l'Istituto di Ricostruzione Industriale–, que fou el model per a la creació de l'Institut Nacional de Indústria (INI) franquista el 1941.

La crisi econòmica mundial arribà a Catalunya en un moment de canvi de règim polític. La Segona República –proclamada el maig del 1931– fou

acollida molt favorablement per una majoria popular, però el difícil marc econòmic no n'afavorí la consolidació. El juliol del 1931 el Banc de Catalunya suspengué pagaments i l'Ajuntament de Barcelona deixà de pagar el cupó del seu deute. Dos exemples de crisi financera: «La caiguda del Banc de Catalunya –un banc mixt: comercial i industrial– és el reflex a Espanya –i concretament a les regions més industrialitzades– d'un dels moments de tensió més seriosos del capitalisme modern.»¹ Són les zones més desenvolupades, com Catalunya, les que noten l'impacte de la crisi; a Andalusia, la misèria era permanent.

La política moderada dels diferents governs espanyols republicans i la reinstauració de la Generalitat de Catalunya no donà satisfacció ni a una classe obrera radicalitzada per uns moviments anarquistes molt potents, ni a una burgesia que veia retallats els seus beneficis per la conjuntura. El resultat fou la Guerra Civil i una llarga dictadura que, fins al 1959, com a mínim, no donà cap mostra de racionalitat econòmica

La crisi del 1973

Hi ha diferències notables a l'hora de fixar l'inici i el final d'aquesta llarguíssima crisi internacional. Per a uns començà amb la multiplicació dels preus del petroli a partir del 1973. Entre el final del mes de gener del 1973 i el gener del 1974 es multiplicaren un 5,7%. Però també en aquest cas es comprovà que hi havia greus problemes econòmics latents, i el preu del petroli no va fer altra cosa que ser el detonador d'aquella situació.

També al 1973 es comprovà que hi havia greus problemes econòmics latents, i el preu del petroli no va fer altra cosa que ser el detonador d'aquella situació.

Espanya trigà a prendre consciència d'aquella crisi mundial. El desembre del 1973 fou assassinat el president del Govern, Luis Carrero Blanco, i la

preocupació econòmica passà a segon terme. La política tenia prioritat: el país estava pendent del terrorisme al País Basc, de la salut del dictador, de la seva previsible mort i de l'imprevisible futur polític. Espanya fou l'únic estat a Europa on continuà pujant el consum de gasolina el 1974 i no es prengueren mesures de contenció. El novembre del 1975 morí el general Franco i començà una complexa transició. Tampoc era un bon moment per a prendre mesures econòmiques. Unes mesures que els altres estats europeus ja havien pres i que els permeteren veure el final del túnel molt abans que a Espanya. Aquí, les primeres mesures no arribaren fins el 1977, amb Enrique Fuentes Quintana com a vicepresident d'Afers Econòmics en un govern presidit per Adolfo Suárez: una devaluació del 20 % de la pesseta, una primera reforma fiscal i mesures monetàries i fiscals. Amb la signatura dels pactes de la Moncloa, els nous partits polítics i els sindicats acceptaren una treva en el combat polític, fins haver controlat la crisi. Es fixà com a objectiu immediat rebaixar del 24,5 % al 22 % el tipus d'inflació per al 1978 i reduir el creixement creditici. A diferència de la crisi del 1929, la del 1973 fou clarament inflacionària, però, igual que aquella, es produí en un marc de fortes tensions socials a Espanya i una seriosa crisi industrial a Catalunya.

El 1978 començà la crisi bancària. S'inicià aquell any amb el Banco de Navarra –un de molts diversos casos d'operacions especulatives, que res tenien de racionals– i acabà el 1993 amb l'ensorrada del Banco Español de Crédito. En total seixanta-dos bancs en patiren oficialment les conseqüències, que haurien estat més si el Banc d'Espanya hagués aplicat a tots les mateixes normes i els mateixos criteris. El resultat fou una concentració bancària poc espontània –aspecte negatiu– i un reforçament de les mesures de control de la solvència de bancs i caixes com a aspecte positiu.

La crisi del 1973, que a Espanya no es va fer visible fins al cap de dos o tres anys, s'allargà igualment més temps que en els altres països desenvolupats. El seu final no es pogué apreciar fins al 1984. Una llarguíssima crisi, en la qual es pagaren els plats trencats per la

Transició, però que afortunadament s'acabà bé –una monarquia parlamentària.

Dues crisis relativament petites

Entre la crisi del 1973 i la del 2008 hi va haver una etapa recessiva –la del 1992-93– i una bombolla especulativa –la del 2000–. Val la pena fer-hi una referència com a exemple de la realitat dels cicles econòmics i de les bombolles sectorials.

Entre el 1992 i el 1994, la moneda espanyola va perdre el 35 % enfront del marc alemany.

L'any 1992 fou el dels Jocs Olímpics de Barcelona, un gran esdeveniment per a la ciutat i per a Catalunya. Un fet que fa oblidar sovint que el marc econòmic del moment era poc engrescador. Alemanya havia deixat de ser la locomotora europea en el seu afany per a resoldre els problemes derivats de la reunificació amb la zona oriental, i tot Europa en patia les conseqüències. L'any es va tancar amb un creixement de l'1 % en el producte interior brut (PIB), però amb una taxa d'inflació del 5,4 % i un atur del 20 % de la població activa. El ministre d'Economia, Carlos Solchaga, aplicava una política de defensa de la pesseta amb tipus d'interès molt alts: el crèdit costava un 18 % d'interès, més les comissions. La situació era insostenible i entre el setembre i el novembre d'aquell any el Govern espanyol es va veure obligat a fer dues devaluacions de la pesseta: del 5 i del 6 %.

El 1993 s'acabà la política econòmica del ministre Solchaga amb una tercera devaluació del 8 %, que marcà el final d'una etapa definida pel *Financial Times* com la del «machismo» [sic] en el sistema de fixació del canvi exterior de la pesseta. Fou el primer any de recessió oficial amb una pèrdua de l'1 % en el PIB espanyol. Pedro Solbes substituí Carlos Solchaga al Ministeri d'Economia.

L'any 1994 va veure la recuperació de l'economia catalana i espanyola, amb la indústria com a

motor. Hi va influir el millor comportament de l'economia dels Estats Units, que es transmeté a Europa. Però l'atur estava estabilitzat en el 23,9 %, mentre que la inflació era del 4,3 %. Va ser l'any dels escàndols financers, amb Mariano Rubio, exgovernador del Banc d'Espanya, i Javier de la Rosa a la portada dels diaris. Però la pesseta estava encara massa valorada i el 1995 hi hagué una nova devaluació del 7 %. En total, la moneda espanyola havia perdut el 35 % enfront del marc alemany.

El segle xx s'acabà amb la desacceleració del ritme de creixement de l'economia mundial i l'esclat de la bombolla especulativa al voltant de les companyies d'Internet, el que se'n deia la «nova economia». L'exemple més clar és el de l'empresa Terra, filial de Telefónica i amb el domicili a Barcelona. Terra Networks es constituí el 1998. Al final del 1999 les seves accions entraren a cotitzar a borsa al preu d'11 euros. Es fusionà amb Lycos, un dels primers portals d'Internet als Estats Units, i creà el tercer grup mundial d'Internet, darrere d'America Online i de Yahoo! El 14 de març de 2000, les accions de Terra Lycos cotitzaren al preu de 157,65 euros. A partir d'aquell dia s'inicià una baixada tan sobtada com ho havia estat l'alça, que deixà les accions per sota dels 11 euros inicials, al final de l'any, i amb unes pèrdues de l'empresa superiors a la facturació de l'exercici. Totes les empreses d'Internet seguiren el mateix camí. L'Ibex-35 de la borsa espanyola perdé el 21,75 % per culpa dels valors de la «nova economia». És evident que l'excés de velocitat és perillósíssim.

La crisi del 2008

El 2007 era visible una crisi immobiliària als EUA –la de *les subprime* ('alt risc')–, a Espanya i a algun altre país europeu, però ningú veia a venir el gruix de la crisi financera i de confiança que es posà en evidència a mitjan 2008. I encara menys que el Govern dels Estats Units, el britànic i altres europeus acordessin intervenir sense matisos en algunes grans institucions financeres, en contra d'uns principis liberals d'estat, predicats amb entusiasme. Una vegada més es comprovà, en aixecar

l'estora de l'economia real, que al marge dels pecats immobiliaris que feren de detonador, hi havia uns pecats –financers, sobretot– que tenien el seu centre als Estats Units, però que afectaven l'economia mundial. En aquests pecats financers hi ha de tot, des d'estafes fins a productes financers monstruosos. Si el crac borsari i financer del 1929 a Wall Street trigà un parell d'anys a arribar a Europa, aquesta vegada trigà només unes hores.

La crisi actual es produeix després d'una llarga etapa d'eufòria amb tipus baixos d'interès, que van provocar un fort endeutament de particulars i empreses, especialment a casa nostra. Mentrestant, la borsa pujava amb un evident paral·lelisme amb el 1929. La crisi es va fer visible quan va esclatar la bombolla immobiliària. Però les *subprime* americanes no tenien res a veure amb la crisi del sector immobiliari i de la construcció, que ha fet molt de mal a Catalunya, però encara més a altres comunitats o zones espanyoles, com és el cas de Madrid, la Costa del Sol i el País Valencià. El que trobem és un excés de construcció d'habitatges, finançat amb crèdits que no es podran tornar al seu venciment perquè s'ha reduït radicalment el ritme de vendes. La crisi afecta les grans empreses i empeny la crisi financera.

La crisi actual es produeix després d'una llarga etapa d'eufòria amb tipus baixos d'interès, que van provocar un fort endeutament de particulars i empreses.

Les entitats financeres operatives a Espanya havien atès la demanda desproporcionada de crèdit amb recursos procedents del mercat interbancari europeu, especialment d'Alemanya, que tenia excedents. Un altre fet diferencial de les altres crisis, però no el resultat. Aquells països amb excedents també tenien un mercat per atendre i problemes a casa. La reducció d'aquesta oferta de diner obligarà els bancs i les caixes espanyols a reduir l'oferta de crèdit. El crèdit, que havia augmentat en percentatges anuals del 20 %, es redueix ara a un 7 %, amb greus conseqüències per els que pretenen renovar les seves línies o finançar nous projectes.

De fet, no hi pot haver recuperació sense el restabliment d'un flux creditici normal.

Finalment, hi ha una crisi de confiança que pot condicionar la sortida de la crisi econòmica. Hi ha una part de la població –important, però minoritària– directament afectada per la situació: el sector de la construcció i de materials de construcció, inversors a borsa i enganxats per les fallides americanes. Però la resta de la població, que no ha vist minvats els seus ingressos, influeix en la conjuntura a través d'una reducció del consum o de les noves prioritats establertes a l'hora de la despesa. Sortosament, ni a Catalunya ni a Espanya no hi ha la situació política traumàtica associada a la crisi econòmica que es donà amb la proclamació de la Segona República, en el cas de la crisi del 1929, i la mort del dictador i el període de transició, en la del 1973.

A diferència de les anteriors grans crisis econòmiques, s'ha de comptar amb una col·laboració internacional eficaç. Voluntat i institucions n'hi ha, però resulta difícil endevinar la nota que mereixerà aquesta col·laboració d'aquí a uns anys: excel·lent, notable, aprovat o suspès. A tots els països desenvolupats fa uns mesos que s'han pres mesures inimaginables pel que suposa d'interven-

cionisme directe de l'estat, que atempten contra la defensa d'uns quants de les mesures liberals a ultrança. Ningú protesta, però, en contra seu, ja que ens hi juguem massa. I es recorda amb agraïment el «*New Deal*» del president Roosevelt.

Per ara no hi ha símptomes seriosos de deflació com en el 1929, tot i la baixada del preu del petroli i d'algunes primeres matèries, que havien pujat molt. Però ja veurem com evolucionaran els preus en un futur proper. La crisi donarà una empenta a la política de menor dependència del petroli, especialment en el sector de l'automòbil.

La presidència de Barack Obama pot restaurar la confiança als Estats Units i al món. I s'ha de confiar també en l'actuació conjunta dels governs dels països més desenvolupats, sigui a través d'institucions ja existents –Fons Monetari Internacional, Banc Mundial– o a través d'acords multilaterals entre els Estats Units, la Unió Europea, el Japó, la Xina i altres països emergents. Des del nostre punt de vista, hem de comptar amb el fet que la Unió Europea faci un bon paper: és la primera vegada que sorgeix una gran crisi econòmica amb aquest organisme i l'euro com una gran moneda mundial.

FRANCESC CABANA

Llicenciat en Dret i advocat del Col·legi de Barcelona.

Ha treballat a la Borsa de Barcelona (1957-59), a Banca Catalana (1959-82) i com a consultor per compte del Banc Mundial per als països del Tercer Món (1984-92). Fou professor associat de la UIC (1997-2005).

Autor de més d'una quarantena d'obres sobre història econòmica de Catalunya, és col·laborador habitual del diari *Avui*.

L'any 1998 li va ser concedida la Creu de Sant Jordi. Actualment és vicepresident segon de l'Ateneu Barcelonès i Col·legiat d'Honor del Col·legi d'Economistes de Catalunya.

Notes

1. JOAN SARDÀ. (1965). *Pròleg a La banca a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, p. 9.